

УДК 821.111(73)

Рудичик О.М.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТЕМАТИКИ ЛІТЕРАТУРИ АМЕРИКАНСЬКОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ЕНН ТАЙЛЕР

Анотація. У статті досліджуються особливості американського роману періоду постмодерну та прикладі різних періодів творчості сучасної американської письменниці Енн Тайлер; представлено короткий порівняльний аналіз романів різних періодів творчості письменниці: "An Accidental Tourist", "The Spool of Blue Thread", "The Ladder of Years", "Vergin Girl", "The Clock Winder", "Dinner at the Homesick Restaurant", "Breathing Lessons", "A Slipping down Life"; розглядаються еволюція та трансформація образів в різних романах; розглядаються такі риси літератури постмодернізму, як гра слів, алюзія та символізм; проведено паралельне порівняння тематики постмодернізму в цілому та в творчості Енн Тайлер, визначено та проілюстровано основні стилістичні засоби.

Ключові слова: постмодернізм, літературні особливості, сімейний роман, гра слів, алюзія, символізм.

Rudychyk Olena

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

FEATURES OF AMERICAN POSTMODERN LITERATURE (BASED ON ANNE TYLER)

Summary. The article deals with the peculiarities of the American Postmodern literature using novels of a contemporary American writer – Ann Tyler as the example, moreover, novels from different periods are studied. The author gives a short comparative analysis of such novels as "An Accidental Tourist", "The Spool of Blue Thread", "The Ladder of Years", "Vergin Girl", "The Clock Winder", "Dinner at the Homesick Restaurant", "Breathing Lessons", "A Slipping down Life". Evolution and transformation of images in different novels draw author's attention to such features of Postmodern Literature as the game of words, allusions and symbolism, which are considered to be remarkable points of Postmodern Literature. A parallel comparison of both Postmodern and Ann Tyler's topics was conducted, and the features of feminism and minimalism were determined. In both linguistics and literature Postmodernism has progressed much wider than cultural style. The true reality exists on the surface, and a detailed study allows you to dig into the virtual reality. Contrary to Modernism, which used to be based of factual data. Anne Tyler's novels tend to be a bright example of American Postmodern literature in general. There are irony, literal lines, self-identity of the main protagonist out of society, allusions and symbols. However, there are a few features which make them different, the author uses a family as a single unit and studies its transformation for a quite long period. Anne Tyler studies mainly an extended family as such a family is considered to be a perfect example in 60-70-s. But different periods of family life is deeply bounded with women who act there. First novel of hers concern only a separate period of family life and last works present an analysis with several generations.

Keywords: Postmodernism, Literal features, Family Novel, Game of words, Allusion, Symbolism.

Постановка проблеми. Початок становлення постмодернізму в літературі припадає на другу половину ХХ століття. Однак існує ряд протиріч щодо фактичної дати зародження цього напрямку. Так, наприклад, не зважаючи на те, що про постмодерн, як феномен, широко заговорили лише у 80-х роках минулого століття, та переважною більшістю дослідників основоположником вважається Джойс з його романами «Уліс» (1922) та «Поминки по Фіннегану» (1939) існують наукові дискусії щодо його зародження пізніше в новій американській поезії лише в 1940-50-ті роки, або ж наводяться інші приклади. Як визначає Денисова Т.Н., постмодернізм як явище сьогодні має власну історію, і неосянна література з теми визначає його по-різному.

Щодо географічного охоплення, постмодернізм, як глобальний напрямок, не обійшов жодної з країн, проте справедливо вважати Сполученні штати територією його зародження, оскільки філософія національного самовираження тісно переплітається з ідеєю незалежної особистості в цілому. Денисова Т.Н. зазначає, що акцент робиться на самовираженні – self-expression, freedom of expression. В американському суспільстві це не просто слова, а повернення до сутності, до американської традиції та мрії, які втратили свою важ-

ливість, але в другій половині ХХ століття почали активно відроджуватись. Це протест проти редукування особистості, проти індивідуальності, яку хочуть вмонтувати у певну систему [5].

Прихід постмодернізму в культурну свідомість кінця ХХ початку ХХІ століття водночас був і логічним переходом до інформаційного суспільства і шоком для тих, хто звик жити в умовах реалістичного модернізму. Стає зрозумілим, що різниця між періодами культурного розвитку прямолінійно залежить від часової ідеології. І хоча ряд вчених визнають постмодернізм як фінальний етап модернізму, він все ж залишається самостійним довершеним та цілісним.

Особливість постмодернізму як напрямку полягає в тому, що він наклав відбиток впливу на різні жанри літератури від коротких новел до романістики. У нашій роботі ми розглядаємо творчість сучасної американської письменниці Енн Тайлер, оскільки її творчий доробок є яскравим прикладом літератури постмодерну, хоча поки її творчість розглядається лише у поодиноких випадках у вітчизняній науці і ще не була досліджена комплексно.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження постмодернізму почалося приблизно з 80-х років минулого століття, сьо-

годні Провідними теоретиками постмодернізму вважаються Ю. Хабермас, М. Фуко, Ж. Дерріда. Якщо говорити про конкретні адресні дослідження, то варто виділити З. Бауман, який досліджував постмодерний консюризм, О. Задорожну – теоретичні засади постмодернізму і т.д.

У рамках вітчизняних досліджень, особливе значення мають праці Ю. Стулова та Т. Денисової, а щодо зарубіжних досліджень особливо цінним є дослідження професора Єльського університету Пола Фрая.

Щодо Енн Тайлер, то її творчість досліджували: Л. Стрелко, В. Прітчард, Л. Моденкова, Л. Татарінова; у межах традиції „південної” школи в літературі США – М. Анастасьєв, М. Тлостанова, О. Шаховцева, Д. Беттс, М. Елкінс; як представницю мінімалістської прози її роботи розглядали Т. Денисова, О. Зверев, Г. Злобін, Ю. Стулов.

Мета статті. Мета роботи полягає у дослідженні особливості тематики американського постмодерного роману на прикладі творчості Енн Тайлер та особистої тематики творчості письменниці. Поставлена мета обумовлює необхідність розв'язання таких завдань:

– аналіз тематики творчості письменниці Енн Тайлер;

– виявлення спільних тематичних рис літератури постмодернізму в цілому та в творчості Енн Тайлер окремо.

– порівняння тематичних змін у творчості письменниці на різних періодах творчості.

Виклад основного матеріалу. Література постмодернізму характеризується не лише інтенсивним застосуванням постмодерністських стилістичних засобів, серед яких авторські неологізми, лексичні та синтаксичні аномалії, повтори, еkleктичність та фрагментарність висловлень, недотримання правил пунктуації, залучення до основного тексту схем та графіків, створюючи нову якість постмодерністського іронічного стилю письма. Вони слугують основою для виділених стилетвірних та смислотвірних стилістичних прийомів постмодерністського текстотворення [1].

Постмодернізм у лінгвістиці і літературі просунувся значно ширше ніж культурний стиль. Справжня дійсність існує на поверхні, а детальне дослідження дозволяє повністю заглибитись у віртуальну реальність. На противагу модернізму, на фактичних даних, реальність постмодернізму набуває іншого висвітлення більш ірраціонального та особистісного. Мова постмодерної літератури руйнує обмежені норми, фокусуючись на значенні в контексті певним чином [7, с. 160–165].

Основними літературними особливостями постмодернізму визначаються:

– особистість, як незалежна одиниця;

– інтерпретація міфологічних образів у нових контекстах;

– розкриття індивідуальності в різних соціальних групах та окремо від них;

– концентрація на психологічній складовій поведінки героїв, контраст способу життя та виділення внутрішніх проблем;

– маніпулятивне поєднання різних стилів (мова літератури постмодернізму дуже варіативна від мінімалістичної літератури до алюзивних образів, які використовуються дуже широко у визначеному контексті);

– жанрова різноманітність;

– присутність образу оповідача;

– іронія та пародія [9, с. 3-12].

Порівняно з іншими літературними епохами, тематика літератури постмодернізму є набагато ширшою і має глобальний характер. Наприклад, Стиль ранньої творчості Енн Тайлер охоплює рамки традиційної сентиментальної традиційної літератури, схожі сюжети можна побачити у Джейн Остін, наприклад. Але в той самий час читач може прослідкувати готичну направленість досить чітко: використання в творчості тіней, гротеску та завуальованості. Також, готичні риси прослідковуються в схильності Енн Тайлер зображувати мрії своїх героїв, робити аналіз самосвідомості, а також несприродної сюрреалістичної дійсності [11].

Щодо присутності оповідача в тексті то варто звернути увагу на роман «A slipping down life», який має дуже простий та прямолінійний сюжет. За виключенням останньої сторінки роману, яка містить коротку промову самотнього героя. Крім того, роман містить короткі описи, які доповнюють досить вузьку структуру. Це найбільш готичний роман Енн Тайлер. Головні герої – найбільш несподівана пара, холодні ззовні, мотивовані постійним зовнішнім тиском, який вони звикли сприймати все як належне [10].

Авторський стиль подекуди холодний та іронічний, а тяготіння до іронічної наповненості також є характерною рисою літератури постмодерну. Письменниця переносить частково власні риси характеру головним героям, описи та приклади з власного життя. Наприклад, Іві приймає пропозицію Драма одружитися з тими ж словами, що й письменниця в реальному житті – «Чому ні?». Також письменниця багато років працювала в бібліотеці, те саме робить і Іві. Варто також додати, що манера побудови висловлювань героїв дуже близька до реальної розмовної мови письменниці.

Крім того, Майже все, що було написано Енн Тайлер містить ознаки парадоксу. З одного боку, вона змальовує звичні вузькі сімейні кола і рідко відходить від запропонованої теми. Все ж кожен її герой здійснює подорож до глибин своєї душі, здійснює процес самопізнання протягом всього роману.

Доба постмодернізму в літературі визначається пошуком нового героя, на відмінну від «реалістичних потреб» відійшовшого модернізму, особистість якого фокусувалася в середині суспільства, характеризується пошуком індивідуального героя за межами суспільства. Соціальне значення родини в сучасному світі є ключовою тематикою творчості Енн Тайлер. Для письменниці родина виступає одночасно прикладом соціального середовища та неподільною соціальною одиницею. Оскільки, як визначає сама письменниця, сім'я – це основна складова частина суспільства.

Хоча реакція читачів на поведінку головних героїнь є досить різною, Тайлер досліджує та розкриває персонажів з позиції родини та особистих мотивів. І як результат, сім'я допомагає особистості само реалізуватися, знайти своє місце.

Семантичні переходи в контексті постмодерністської літератури є досить цікавими не лише з боку лінгвістики, а також через те, що автори по-новому ставляться до тексту, як кінце-

вого продукту літературної праці. Необхідність вироблення специфічного «текстуального коду» зумовлює актуалізацію соціолінгвістичних, психо-лінгвістичних та соціокультурних чинників у творі й уможливило реалізацію мовних експериментів на всіх рівнях тексту [9, с. 3–12].

На думку багатьох дослідників, для постмодерністської парадигми характерне нарочите руйнування традиційних уявлень про цілісність, стрункність, закінченість естетичних систем, розмиття усіх стабільних естетичних категорій, відмова від табу і меж. Тим самим не може йти мова про створення (з формальної точки зору) деякого зводу правил організації постмодерністського тексту. На прикладі творчості Енн Тайлер таке порушення літературної парадигми можливо побачити у романі «The Spool of Blue Thread», де логічний виклад матеріалу постійно обривається і кілька поколінь однієї родини постійно взаємодіють між собою на різних рівнях.

Ці особливості постмодерністської парадигми обумовили полівалентну поетику постмодернізму, для якої характерно: поява нових, гібридних літературних форм; пародійне для цитати дво- і багатомовність; фрагментарність, колаж, монтаж, використання готового або розчленованого літературного тексту; розчинення голосу автора у використовуваних дискурсах; трагедійне зниження класичних зразків, іронізація і пародіювання; дво- і багаторівнева організація «двоадресного» тексту [8].

Загальні характеристики творчості Енн Тайлер є яскравим прикладом літератури постмодернізму і ідеальним полем для аналізу: гра слів, алюзія, іронія та парадокс тощо. В той самий час тематика її творчості досить вузька, але дуже глибока. Образ родини та її членів, трансформація суспільства в цілому у вузькі рамки родини і навпаки. Жанрова різноманітність її творів плавно перебігає від готичного до сімейного роману і може бути досліджена з позиції мінімалізму, фемінізму, символізму.

Головними темами письменниці є: родина, література півдня, зв'язок літератури та інших видів мистецтва. Соціальне значення родини в сучасному світі є ключовою тематикою її творчості. Іншою тематично лінією творчості письменниці є її захоплення мистецтвом. Будучи водночас і митцем і психологом, вона розуміє взаємодію зовнішнього світу та внутрішніх переживань. Протягом всього творчого періоду Енн Тайлер продовжує демонструвати інтерес до мови і культури «Півдня».

Висновки та пропозиції. Отже, як висновок варто зауважити, що тематика творчості Енн Тайлер тісно переплітається з тематикою літератури постмодернізму в цілому. В різних романах письменниці можна знайти ознаки іронічності, літературної парадигми, самоаналізу героя за рамками суспільства, наявність алюзивних та символічних образів. Та, незважаючи на подібність, є кілька відмінностей. Головним предметом дослідження на письменниці все ж виступає родина, її трансформація та розвиток з другої половини ХХ століття та початку ХХІ століття.

Основним сімейним типом, актуалізованим у прозі Тайлер, постає розширена родина (extended family). Вибір цього типу родини пояснюється тим, що нарративний час усіх романів сфокусовано на 60-70-х роках ХХ століття, коли така сімейна модель була найбільш розповсюдженою. Що стосується жіночого образу, то ми також прослідковуємо тенденцію розширення як і в часовому так і в емоційному описах.

На ранніх періодах творчості письменниці родина, як образ, представляється по-різному. У ранніх романах письменниці в основному концентрується на окремих періодах існування родини: зародження, зрілість, розлучення тощо. Романи ж пізнього періоду навпаки характеризуються комплексним аналізом від зародження родини до логічного завершення часто із взаємодією багатьох поколінь.

Список літератури:

1. Бабелюк О.А. Поетика постмодерністського художнього дискурсу: принципи текстотворення (на матеріалі сучасної американської прози малої форми) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2010. 32 с.
2. Бігун Б. Нариси про літературу постмодернізму. *Зарубіжна література*. 2000. № 29-32. С. 190–193.
3. Ваховська М.Л. Тенденції постмодернізму в американській літературі. *Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка*. 2013. № 14(273), ч. II. С. 6–25.
4. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн. Київ : Критика, 2005. 264 с.
5. Денисова Т.Н. Коротко про історію, теорію і практику американського постмодернізму. Сучасна американська література. Проблеми вивчення і викладання. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/185/3.pdf> (дата звернення: 15.03.2019).
6. Задорожна О. Постмодернізм як культурне та літературне явище кінця ХХ – початку ХХІ століть. Теоретичні засади постмодернізму. *Вісник Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2012. № 23. С. 10–12.
7. Кондратенко Н. Внутрішнє мовлення у постмодерному тексті. *Науковий часопис у НПУ імені М.П. Драгоманова. Секція 8. Філологічні науки*. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3378/1/Kondratenko.pdf> (дата звернення: 18.03.2019)
8. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.
9. Поліщук Я. Постмодерна пропозиція і сучасна література. *Вісник Львівського університету*. 2004. Вип. 33, ч. I. С. 3–12.
10. Paul Bail. *Critical Companions to Popular Contemporary Writers*. Greenwood press. 1996. 224 p.
11. Robert W. Croft. *An Anne Tyler Companion*. Greenwood press. Westport Connecticut. London, 1998. 303 p.

References:

1. Babeliuk O.A. (2010). Poetyka postmoderniskoho hudozhnoho dyskursu [Postmodern discourse].
2. Bigun B. (2000). Narysy pro literature postmodernizmu [outline of postmodern literature]. *Foreign literature*, № 29-32, pp. 190–193.
3. Vahovska M.L. (2013). Tendenstii postmodernizmu v amerycanskii literaturi [Directions of postmodern in American literature]. *Shevchenko scientific journal*, № 14(273), pp. 6–25.
4. Hundorova T. (2005). Pislachornobylska biblioteka: Ukrainskiy literaturnyi poatmodern. [Ukrainian literal postmodern]. Kyiv : Krytyka, p. 264.
5. Dynusova T.N. Korotko pro istoriiu, teoriiu I practyku amerycanskoho postmodernizmu. [Briefly about the history, theory and practice of American postmodern]. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/185/3.pdf>
6. Zadorozhna O. (2012). Postmodernism yak kulturne ta literaturne yavlyshche kintsia XX – pochatku XXI stolittia [Postmodern as a cultural and literal event at the end of XX c. and the beginning of the XXI]. *Shevchenko scientific journal*, № 23, pp. 10–12.
7. Kondratenko N. Vnutrishnie movlennia u postmodernomu teksti [Inner speech in postmodern literature]. *Dragomanov scientific journal*. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3378/1/Kondratenko.pdf>
8. Kuharenko V.A. (2004). Interpretatsiia textu [text interpretation]. New book, p. 272.
9. Polishchuk Ya. (2004). Postmoderna propozustiiia i suchasna literature. [Postmodern suggestion and modern literature]. *Lviv scientific journal*, № 33, pp. 3–12.
10. Paul Bail. (1996). *Critical Companions to Popular Contemporary Writers*. Greenwood press, 224 p.
11. Robert W. Croft. (1998). *An Anne Tyler Companion*. Greenwood press. Westport Connecticut. London, 303 p.